

KESKI-SUOMEN LIITTO

capful

Tulevaisuus- taulukko

Tulevaisuustaulukko

KESKI-SUOMEN LIITTO

Geopolitiikka ja turvallisuus	Ilmastonmuutos ja luontokato	Digitalisaatio ja teknologian kehitys	Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen edellytykset	Aluerakenne	Työn tekeminen ja työvoiman liikkuvuus	Oppimisen muutos	Arvojen muutos
Avoin globaali talous, vakaa turvallisuusympäristö	Kansainvälinen yhteistyö kriisin taltuttamiseksi	Vastaisuus, työelämän asteittainen muutos	Ennakoivaa terveydenhuoltoa EU:n terveysdataa hyödyntämällä	Kasvukolmio imee väestön	Työ 3.0 - Globaalisti toimivat alustat ja työmarkkinat	Rahoitus kiristyy, kohtaanto-ongelma haastaa koulutuksen	Hyperindividualismi
Kilpailevien blokkien talous, uusi rautaesirippu	Alueelliset ratkaisut ympäristökriisiin	Tekoälystä jokapäiväinen ystävä, hallittu muutos	Julkinen sektori supistuu, suuryritysten hyvinvointipalvelut tukevat terveydenhuoltoa ja koulutusta	Kaupunkikeskusten voimalla	EU:n yhteiset työmarkkinat	Julkisen rahoituksen määrä pysyy vakaana, oppilaitokset erikoistuvat	Kollektivismi ja julkinen intressi
Kääntäminen sisäänpäin, EU:n hajaannus	Kansallinen opportunismi	Hyper-automatisaatio luo menestyjät ja häviäjät	Hyvinvointi laskee ja eriarvoistuu	Tasapainotettu kehitys	Paikalliset käytännöt ja perinteiset työsuhteet	Yksityisen rahoituksen määrä lisääntyy, mikro-osaamisportfoliot yleistyvät	Polarisaatio

Epävarmuustekijäkortti

Millaista epävarmuutta tai epäjatkuvuutta tekijään liittyy?

- Miten Suomen ulkoinen turvallisuustilanne kehittyy?
- Miten suurvaltapolitiikka kehittyy? Miten Venäjän ja Kiinan poliittinen ja yhteiskunnallinen tilanne sekä suhteet länteen muuttuvat ajanjaksolla?
- Miten kauppapolitiikka ja globaalit talouskriisit vaikuttavat Suomeen?
- Miten EU kehittyy? Säilyykö Euroopan yhtenäisyys?

Mitkä ovat epävarmuustekijän vaihtoehdot kehityksellä?

<p>1</p> <p>Avoin globaali talous, vakaa turvallisuusympäristö</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Venäjä muuttuu sovinnollisemmaksi, lännen ja idän välinen vastakkainasettelu pehmenee. • Kansainvälisen kaupan rajoitteita puretaan ja kauppaa käydään taas vapaammin. • Globaalit tuotantoketjut tehostuvat ja kansainvälistyvät edelleen, kun yritykset pyrkivät optimoimaan toimintaansa ja valtiot pyrkivät maksimoimaan tuottavuutta ja tuloja. • Rauhoittunut geopoliittinen tilanne ja tarve globaalien haasteiden ratkaisemiselle ajavat yhteistyön lisääntymistä. • Globaali talouskasvu pysyy korkealla tasolla, ja vientiyritysten toimintamahdollisuudet pysyvät hyvinä.
<p>2</p> <p>Kilpailevien blokkien talous, uusi rautaerippu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rautaerippu laskeutuu uudestaan ja kuilu demokraattisen ja autoritaaristen valtioiden välillä syvenee. • Kilpailu resursseista, populistinen politiikka ja erimielisyydet kestävyyskriisin hallinnasta muodostavat yhä suurempia jakolinjoja valtioiden välille. • Maailma on jakautunut demokraattinen länsi USA:n ja EU:n johdolla vastaan autoritaariset valtiot Kiinan ja Venäjän johdolla – asetelmaan. • Länsi ja EU pysyy yhtenäisenä. • Blokkeihin jakautuneen globaalien talouden kasvu on tasaista, mutta hidasta.
<p>3</p> <p>Kääntyminen sisäänpäin, EU:n hajaannus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pirstaloituvat konfliktien maailma. Uhat lisääntyvät, mutta ei yhtenäistä tahtotilaa niihin reagoimiseksi. • Luottamuspuolan takia maat pyrkivät lisäämään omavaraisuuttaan ja mm. palauttamaan kriittistä teollisuustuotantoa kotimaahan, ja protektionismi lisääntyy voimakkaasti. Luottamuksen rapautuminen (myös EU:n sisällä) johtaa kaupan merkittävään vähenemiseen. • Pohjoismainen yhteistyö ja naapurimaiden merkitys korostuu ja luo uusia yhteistyömahdollisuuksia. • EU on sisäisesti eripurainen, eikä se saa aikaan koordinoitua sääntely- ja teollisuuspolitiikkaa. Suuret jäsenmaat tukevat omia tärkeitä teollisuudenalojaan voimakkaasti valtiontuin, mikä heikentää pienempien jäsenmaiden kilpailukykyä.

Epävarmuustekijäkortti

Millaista epävarmuutta tai epäjatkuvuutta tekijään liittyy?

- Miten ilmastokriisi vaikuttaa globaaleihin markkinoihin, tuotannontekijöihin ja aiheuttaako ilmastokriisi lisää toimitusketjujen häiriöitä?
- Lisääntyykö ilmastopakolaisuus? Entä yritysten ilmastopakolaisuus?
- Kuinka sään ääri-ilmiöt näyttävät Suomessa ja globaalisti?
- Kuinka voimakkaasti ympäristösääntelyn määrä lisääntyy?

Mitkä ovat epävarmuustekijän vaihtoehdot kehituskulut?

<p>1</p> <p>Kansainvälinen yhteistyö kriisin taltuttamiseksi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kansainvälinen yhteistyö ilmastoasioissa, joissa suurimmat toimijat ja maat ovat yksimielisiä tavoitteista ja keinoista ja sitoutuneet niihin, myös taloudellisesti. • Ilmastonmuutos saadaan rajattua kansainvälisen yhteistyön ja sääntelyn avulla kohti kestävä tasoa. • Ilmastopakolaisuus kasvaa tasaisesti ja hallitusti, ratkaisua haetaan kansainvälisellä tasolla ja kehittyviä maita tuetaan paikallisesti.
<p>2</p> <p>Alueelliset ratkaisut ympäristökriiseihin</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Alueelliset vastaukset ilmastokriisiin blokkien sisällä, Suomen kontekstissa EU tekee voimakkaasti omia toimiaan globaaliin ilmastokriisiin vastaamiseksi. • Blokit tekevät omia toimiaan, jotka ovat keskenään heikosti optimoituja. • EU ohjaa vahvasti politiikallaan kohti materiaalien ja teknologioiden omavaraisuutta ja kiertotaloutta, vihreiden investointien kasvattamista sekä vihreän siirtymän edistämistä. • Ilmastopakolaisuuteen vastaamista koordinoidaan EU:n tasolla.
<p>3</p> <p>Kansallinen opportunismi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vajavaiset ilmastotoimet, maapallo menossa kohti hallitsematonta ilmaston lämpenemistä. Kuivuus, myrskyt ja tulvat yleistyvät. • Vihreä siirtymä etenee edelläkävijävaltioissa, mutta valtaosassa maailman maita ei. • Myös EU sisäisesti hajanainen ilmastotoimien suhteen, kansallinen opportunismi hallitsee ilmatilaa. • Ilmastopakolaisten määrä kasvaa hallitsemattomasti, EU ei kykene tarjoamaan ratkaisua ja kansainvälinen yhteistyö on heikkoa.

Epävarmuustekijäkortti

Millaista epävarmuutta tai epäjatkuvuutta tekijään liittyy?

- Miten teknologinen kehitys muuttaa osaavan työvoiman saatavuutta, työn tekemisen tapoja ja työnteon muotoja, tarvittavia teknologiakyvykkyyksiä ja työntekijöiden preferenssejä työn toteuttamisen tavoista ja paikoista?
- Millaisia sääntelyyn ja etiikkaan liittyviä kysymyksiä nousee esiin?

Mitkä ovat epävarmuustekijän vaihtoehdot kehityskulut?

Vastaisuus, työelämän asteittainen muutos

3

- Teknologian kehittyminen ja automatisaatio lisääntyy ja rutiininomaisia prosesseja automatisoidaan. Tekoälyä käytetään täydentämään eikä korvaamaan ihmisten kykyä.
- Päätöksentekoa tehostetaan AI-avusteisten järjestelmien avulla, mutta monimutkaisimmat asiat vaativat edelleen asiantuntijoiden työpanoksen.
- Asiakasrajapinnassa palvelua saa edelleen myös henkilökohtaisesti.
- Eettiset ja turvallisuuskysymykset aiheuttavat kasvavaa huolta. Sääntelyllä estetään suurimmat harppaukset ja pyritään estämään massatyöttömyys. Poliittiset vaatimukset työpaikkojen määrästä ja laadusta johtavat siihen, että monet valtiot tiukentavat irtisanomislakeja sekä työlupien sääntelyä, mikä on hidastanut työn automaatiota.

Tekoälystä jokapäiväinen ystävä, hallittu muutos

2

- Nopea digitaalinen ja teknologinen kehitys muuttaa työelämää ja prosessiautomaation kehitys jatkuu robotisaation ja tekoälyn yhteisvaikutuksella.
- Ihmisen tekemä työ vähenee merkittävästi lähes kaikilla toimialoilla ja tasoilla.
- Vain osa löytää paikkansa uudistuneessa työelämässä ja yksilöt, joilla ei ole tarjota työmarkkinoille erityisosaamista, riippuvat perustulon, matalapalkkaisten pätkätoiden ja yhteiskunnan tarjoamien minimipalveluiden varassa.
- Asiantuntijatyön painopiste siirtyy robottien, tekoälyn, algoritmien ja automatisoinnin syvällisempään kehittämiseen.
- Työsuhteiden luonne on aiempaan verrattuna enemmän projektiluonteista, jonka määrä vaihtelee voimakkaasti.

Hyperautomatisaatio luo menestyjät ja häviäjät

1

- Automaation räjähdysmäinen kehitys ja massatyöttömyys. Radikaali digitaalinen ja teknologiakehitys (robotisaatio, analytiikka, autonomiset systeemit ja koneet, tekoäly, kvanttietokoneet) mullistavat työn.
- Ihmistyötä pystytään vähentämään merkittävästi kaikilla aloilla ja kaikilla tasolla. Tehtaat toimivat täysin automatisoituina ja asiantuntijatyökin onnistutetaan korvaamaan tekoälyllä. Massoittain ihmisiä jää työttömiksi.
- Hypertuottava ja globaalisti toimiva asiantuntijaeliitti tuottaa suurimman osan taloudellisesta arvosta. Osa sellaisista töistä, joissa korostuvat inhimillisuus, sosiaaliset suhteet, empaattisuus ja luovuus säilyvät.

Epävarmuustekijäkortti

Millaista epävarmuutta tai epäjatkuvuutta tekijään liittyy?

- Siirtykö sote-alan fokus sairaanhoidosta ennaltaehkäisyyn ja hyvinvoinnin edistämiseen? Millä keinoilla tämä voisi tapahtua?
- Millaiseksi kuntien ja hyvinvointialueiden välinen yhteistyö muotoutuu hyvinvoinnin edistämässä?
- Kuinka markkinatoimijat (Oura, Roche, vakuutusyhtiöt, Google, Meta, Apple jne.) vaikuttavat jatkossa hyvinvoinnin edistämiseen?

Mitkä ovat epävarmuustekijän vaihtoehdot kehityskulut?

Ennakoivaa terveydenhuoltoa EU:n terveysdataa hyödyntämällä

2

- Poliittiset ja taloudelliset syyt ohjaavat palveluverkoston supistamiseen.
- Palveluverkoston supistuessa, siirrytään malliin, jossa yhteiskunnallista positiivista käyttäytymistä, kuten sairaiden ja ikääntyneiden auttamista, palkitaan. Uusia yhteisöverkostoja syntyy eri alustoilla ja paikallisesti.
- Terveydenhuollon markkinoiden eriytyminen on selvästi havaittavissa, ja samaa kahden kerroksen mallia alkaa näkyä myös muilla palvelualueilla.
- Dataa kansalaisten elintavoista hyödynnetään hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä, seurannassa ja ohjauksessa.
- Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämisen nimissä ennaltaehkäisy kasvattaa merkitystään.

Julkinen sektori supistuu, suuryritysten hyvinvointipalvelut tukevat terveydenhuoltoa ja koulutusta

1

- Markkinatoimijoiden rooli korostuu, valtio tekee tiivistä yhteistyötä markkinatoimijoiden kanssa. Pääpaino on erityisesti sairauksien ennaltaehkäisyssä ja hyvinvoinnin edistämässä.
- Suuryritykset laajentavat rooliaan yhteiskunnassa tarjoamalla työntekijöilleen ja heidän perheilleen monipuolisesti peruspalveluita. Näihin lukeutuvat mm. terveys- ja sosiaalipalvelut, koulutus, lastenhoito ja asuminen. Uudessa mallissa yliopistolliset keskussairaalat ja yksityiset terveydenhuollon yritykset tekevät tiivistä yhteistyötä.
- Itsediagnostiikka on noussut tärkeään rooliin, mutta kalliiden erikoishoitosten saavuttamattomuus jättää osan väestöstä palveluiden ulkopuolelle.
- Teknologian ja etävastaanottojen kehittyessä palveluiden maantieteellinen kattavuus paranee ja saatavuus on parempi myös syrjäisemmillä alueilla.

Hyvinvointi laskee ja eriarvoistuu

3

- Toiminnan fokusta ei saada rahapulan, suurten rakennemuutosten ja kriisien takia siirrettyä kohti hyvinvoinnin kokonaisvaltaista edistämistä.
- Julkinen terveydenhuolto rapautuu. Resurssit menevät lyhytjänteisempään sairaanhoitoon ja ennaltaehkäisevä tekeminen jää vajavaiseksi. Terveyspalveluita haetaan yhä useammin myös muista EU-maista.
- Yksityisten vakuutusten määrä kasvaa voimakkaasti. Terveysvakuutuksia tarjoavat työpaikat, mutta työttömät joutuvat ottamaan vakuutuksen yksityisiltä markkinoilta. Kansalaisten hyvinvointi- ja terveyserot kasvavat. Terveyden ja hyvinvoinnin tila korreloi yhä vahvemmin sosiaalisen tai taloudellisen aseman kanssa.

Epävarmuustekijäkortti

Millaista epävarmuutta tai epäjatkuvuutta tekijään liittyy?

- Millainen on Suomen aluekehitys?
- Jatkuuko väestön keskittyminen vai jakautuuko väestö aiempaa tasaisemmin?
- Millaista on muuttoliike Suomen sisällä ja ulkomailta Suomeen?

Mitkä ovat epävarmuustekijän vaihtoehdot kehityskulut?

1 Kasvukolmio imee väestön	<ul style="list-style-type: none"> • Kaupungistuminen etenee voimakkaasti ja työikäiset suomalaiset pakkautuvat etelän kasvukolmion Helsinki-Tampere-Turku alueelle. • Kuntien elinvoimakehitys polarisoituu. Tyhjenevän Suomen huoltosuhde kurittaa työssäkäyvien verotaakkaa ja ostovoimaa. • Muut kuin kasvavat kunnat kärsivät työvoimapulasta ja kohtaanto-ongelmista. Yritysten toimintaedellytykset muuttotappioalueilla vaikeutuvat. • Väestökadosta kärsivät kunnat vanhenevat syntyvyyden jatkaessa laskuaan. • Maahanmuuttopolitiikka vahvistaa vain suurimpien kaupunkien kasvua, sillä vain asiantuntijoita ja huippuosaajia houkuttelevat Suomeen. Matalammin palkatun työvoiman muutto Suomeen jää rajalliseksi.
2 Kaupunkikeskusten voimalla	<ul style="list-style-type: none"> • Kaupungistuminen etenee tasaisemmin, ja alueelliset kaupunkikeskukset, erityisesti yliopistokaupungit, menestyvät kasvukolmion rinnalla. • Suomi uudistaa maahanmuuttopolitiikkansa ja saa houkutelua maahan laajasti työikäistä väestöä. Uudistetun kotouttamispolitiikan ansiosta maahanmuutto jakautuu tasaisemmin eri puolille Suomea, ja kaupunkikeskukset ympäri Suomea kasvavat. • Alueellisissa keskuksissa työvoiman saatavuuden parantuminen tukee yritysten kasvua ja lisää kaupunkien elinvoimaa. Toisaalta kohtuullisemmat asumiskustannukset parantaa maakuntakaupunkien kilpailukykyä suhteessa etelän kasvukolmioon.
3 Tasapainotettu kehitys	<ul style="list-style-type: none"> • Kaupungistuminen ja väestön keskittymiskehitys hidastuu. Valtio tukee koko Suomen pitämistä asutettuna mm. turvallisuuspoliittisista syistä, ja ottaa käyttöön vero- ym. taloudellisia kannustimia, joilla työikäistä väestöä kannustetaan asumaan myös kasvukeskusten ulkopuolella. • Kotimaisen ruuantuotannon kasvu, vihreän siirtymän investoinnit ja uudelleenteollistuminen lisäävät taloudellista aktiivisuutta syrjäisemmällä seuduilla. Arvojen muutos perheissä johtaa asumaan lähemmäs luontoa. Etätöiden valtavirtaistuminen tukee tätä muutosta. • Suuri maahanmuuttajien määrä (ilmastopakolaiset ja työperäiset maahanmuuttajat) kasvattaa Suomen väestöä voimakkaasti. Osana kotouttamispolitiikkaa valtio ohjaa tulijoita syrjäisemmille seuduille hallitsemattoman kaupungistumisen lieveilmiöiden ehkäisemiseksi.

Epävarmuustekijäkortti

Millaista epävarmuutta tai epäjatkuvuutta tekijään liittyy?

- Miten työvoiman liikkuvuus kehittyy? Vahvistuvatko etätyöskentely ja vähentykö paikkasidonnaisuus entisestään?
- Kuinka hyvin EU:n jäsenmaat pystyvät yhtenäistämään työmarkkinoiden sääntelyä ja käytäntöjä?
- Miten erilaiset kulttuuriset ja kieliset tekijät vaikuttavat yhteisten työmarkkinoiden toimintaan?

Mitkä ovat epävarmuustekijän vaihtoehdot kehityskulut?

Työ 3.0 - Globaalisti toimivat alustat ja työmarkkinat

1

- Työvoima siirtyy entistä enemmän globaaleille alustoille ja työpaikan fyysisen sijainnin merkitys vähenee.
- Työtä tehdään virtuaalisissa tiloissa. Käännösteknologia mahdollistaa sujuvan kommunikoinnin, mikä poistaa kielelliset esteet.
- Työntekijöiden vapaa liikkuvuus johtaa aivovuotoon niiden maiden eduksi, jotka pystyvät tarjoamaan houkuttelevia elinolosuhteita ja elämyksiä. Suomeen veroja maksavista huippuosaajista osa asuu ulkomailla, ja vastaavasti Suomessa asuu joukko ihmisiä, jotka eivät työskentele Suomessa toimivalle työnantajalle.
- Asiantuntijatyötä tehdään joustavasti osaajien ehdoilla, sillä kilpailu huippuosaajista on erittäin intensiivistä, ja parhaat osaajat voivat helposti valita työpaikkansa globaaleilla työmarkkinoilla.

EU:n yhteiset työmarkkinat

2

- EU:n jäsenmaat syventävät yhteistyötään työmarkkinoilla ja pyrkivät luomaan yhteisiä sääntöjä ja standardeja.
- Työvoiman vapaa liikkuvuus helpottuu merkittävästi EU:n sisällä, mikä lisää työvoiman saatavuutta ja monipuolisuutta.
- Monet työllistyvät eurooppalaisiin yrityksiin, joilla ei ole toimipistettä Suomessa. Etätyön merkitys kasvaa tasaisesti.
- Joillakin aloilla työ edelleen liittyy vahvasti tiettyyn paikkaan, esimerkiksi rakennusala tai tietyt palvelualat ja turismi.

Paikalliset käytännöt ja perinteiset työsuhteet

3

- Perinteinen palkkatyömalli säilyy toimeentulon lähteenä valtaosalle väestöstä, ja työsuhteet ovat tasaisia.
- Työ pysyy pääosin paikallisena, ja kansainvälinen kilpailu osaajista on vähäistä.
- Työtä tehdään hybridinä paikan päällä tai etänä.
- Ihmiset kaipaavat edelleen inhimillistä kontaktia esim. asiakaspalvelutilanteissa, jossa korostuu fyysinen läsnäolo, eikä robotit ja automatisaatio ei ole korvannut kaikkea fyysistä tai esimerkiksi laadunvalvontaan liittyvää työtä.

Epävarmuustekijäkortti

Millaista epävarmuutta tai epäjatkuvuutta tekijään liittyy?

- Minkälaisen roolin valtio ja julkinen sektori omaksuvat koulutussektorin rahoittajina tulevaisuudessa?
- Kasvaako yksityisen sektorin kiinnostus koulutuksen tarjoamista kohtaan?
- Mitä kautta osaamista tullaan päivittämään tulevaisuudessa? Miten jatkuva muutos ja elinikäisen oppimisen tarve näkyvät koulutuksen järjestämisessä?

Mitkä ovat epävarmuustekijän vaihtoehdot kehityskulut?

3 Rahoitus kiristyy, kohtaanto-ongelma haastaa koulutuksen

- Julkinen sektori pysyy edelleen merkittävimpänä koulutuksen järjestäjänä ja tutkinnot säilyttävät asemansa, mutta koulutuksen rahoitusta kavennetaan ja kohdennetaan palvelemaan kriittisimpiä toimialoja. Koulutuksen järjestäjien määrää vähennetään.
- Myöskin toisen asteen koulutuksen perässä muutetaan yhä useammin yliopistokaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin. Etäopetus on kehittynyt, mikä paikkaa koulutuspaikkojen puutetta pienemmissä kaupungeissa ja maaseudulla.
- Tutkinnon itserahoittaminen yleistyy. Lukuvoimaksujen perimisen myötä korkean asteen koulutus eriarvoistuu ja koulutustason sosioekonominen periytyminen lisääntyy entisestään.
- Nuoret hakeutuvat yhä enemmän itseään kiinnostaviin opintoihin, vaikka työn saanti ei ole taattu. Yrittäjyys ja luovien taitojen kehittäminen vetoavat heihin.

2 Julkisen rahoituksen määrä pysyy vakaana, oppilaitokset erikoistuvat

- Koulutuksen ja perustutkimuksen rahoitus on taattu Suomessa julkisen ja EU-rahoituksen kautta. EU-tasolta ohjatulla rahoituksella ohjataan voimakkaasti yliopistoja ja korkeakouluja globaalien ongelmien ratkointaan sekä työvoimapolitiittisin perustein.
- Koulutuksen aloituspaikkojen määrään ei ole tehty supistuksia. Koulutuksen järjestämiseksi tehokkaammin ollaan siirtymässä kohti yhä erikoistuneempia oppilaitoksia. Lyhyemmät tutkintokoulutukset auttavat osajapulan ratkaisussa.
- Rahoitus kohdistuu kasvavassa määrin nuorisopuolelle (vrt. oppivelvollisuuden pidentäminen ja toisen asteen maksuttomuus) ja ammatillisiin perustutkintoihin.
- Korkean jalostusarvon tuotanto vaatii entistä osaavampia työntekijöitä ja tutkintojen arvo säilyy tältä osin vahvana. Tutkintopainotteisuus vähentyy kuitenkin kokonaisuudessaan muuttuvien työelämän tarpeiden seurauksena. Monilla aloilla taitojen jatkuva päivitys on tarpeellista erityisesti tekoälyn ja muun kehittyneen teknologian osaamistarpeiden muutosten takia.

1 Yksityisen rahoituksen määrä lisääntyy, mikro-osaamisportfoliot yleistyvät

- Yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöllä ylläpidetyn jatkuvan oppimisen merkitys nostetaan keskeiseksi menestystekijäksi ja sen rahoitus turvataan.
- Yhteiskunta subventoi edelleen osan koulutuksesta, mutta myös yksityinen sektori toimii lisääntyvästi koulutuksen rahoittajana ja järjestäjänä. Yliopistojen rooli korkean tason osaajien ja tutkimuksen tuottajina säilyy, mutta niiden toimintaan tulee rahoituslähtökohdista aiempaa enemmän sidonnaisuuksia erityisesti elinkeinoelämään.
- Työmarkkinoiden dynaamisuuden edistämä lyhytsykliisyys on tullut koulutusjärjestelmään jäädäkseen. Pienopetuskokonaisuuksien merkitys korostuu digitaalisissa oppimisympäristöissä. Opiskelijat kokevat luontevaksi opiskella tarvelähtöisesti, hyvinkin monialaisesti ja oman kiinnostuksen mukaisesti. Päivityskoulutus-oikeutta voi uudistusten myötä kerryttää työskentelemällä. Aikuiset saavat koulutusseteleitä, joilla voivat hankkia haluamaansa koulutusta.
- Tutkinto-käsitettä ollaan määriteltä uudestaan ottaen huomioon laaja-alaiset oppimisportfoliot.
- Aiemmin ehdotonta fyysistä läsnäoloa vaatineille koulutuksille on kehitetty uusia ratkaisuja, jotta osan koulutuksesta voi tehdä etänä.

Millaista epävarmuutta tai epäjatkuvuutta tekijään liittyy?

- Vahvistuuko individualismi oman edun vai kollektivismi yhteisen edun tavoittelu ilmastonmuutoksen, pandemioiden ja muiden kriisien keskellä?
- Tapahtuuko arvojen yhteentörmäyksiä ja polarisoituuko kansa kahteen eri arvopohjan omaavaan leiriin?
- Mihin suuntaan Suomi menee ja poliittisesti ja miten arvot vaikuttavat yhteiskunnan kehitykseen?

Mitkä ovat epävarmuustekijän vaihtoehdot kehityskulut?

1 Hyperindividualismi	<ul style="list-style-type: none"> • Yksilön vapaus ja vastuu korostuvat. Identiteetti ja arvopohja rakentuvat voimakkaammin globaalien vaikuttajien ja tapahtumien pohjalta eikä niinkään kansallisen identiteetin kautta. • Ihmiset keskittyvät omaan henkilökohtaiseen kehitykseen sekä omaan ja lähipiiriin menestymiseen ja hyvinvointiin, eikä "suurten kysymysten" käsittelyyn käytetä paljoa energiaa ideoiden markkinoilla. • Markkinoita tehostavat uudistukset etenevät eduskunnassa liberaalien hallitusten edistäminä ja kuluttajan oman vapauden ja vastuun merkitys korostuu sääntelyn vähentymisen myötä. • Valtiot ja julkishallinnot eivät nauti (edes demokratioissa) ihmisten luottamusta. Kankeaksi koetun yhteistoiminnan tehokkuutta kyseenalaistetaan ja vaaditaan arjen mutkattomuutta, josta esimerkiksi suuret teknologiayritykset sovelluksineen toimivat jokapäiväisenä muistutuksena.
2 Kollektivismi ja julkinen intressi	<ul style="list-style-type: none"> • Uusia yhteisöverkostoja rakentuu paikallisesti ja erilaisilla alustoilla, mikä nähdään erilaisen matalan kynnyksen järjestötoiminnan aktivoitumisena. • Uutta kollektivismia ja yhteisöllisyyttä syntyy laajasti erilaisille arvopohjille ja poliittinen vaikuttaminen lisääntyy. Lisääntynyttä vallan tasaamista vaaditaan julkisilla interventioilla yhteiskunnan eri osissa. • Suomalaisten arjessa voi aistia yhteiskunnallista levottomuutta ja epävarmuuden tunnetta, jotka juontuvat maailmanpoliittisista muutoksista. Siitä huolimatta suomalaisten sitoutuminen demokratiaan ja yhteistyöhön on vahvaa.
3 Polarisaatio	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvavan eriarvoisuuden, sekä lisääntyvien kriisien ja turvattomuuden myötä yleistyvät protestit vailla poliittista vaihtoehtoa. • Poliittinen aktiivisuus lisääntyy, mutta nostaa yhteiskuntien keskelle merkittäviä päätöksentekoa vaikeuttavia jakolinjoja. • Turvallisuudentunteen kyseenalaistuessa osan arvojen mukainen toiminta kohdistuu omaan kuplaan, perheeseen ja elämän yksinkertaisimpiin edellytyksiin, ja auttamishalu luontoa ja oman viiteryhmän ulkopuolisia ihmisiä kohtaan vähenee, mutta toisaalta kasvaa aiempaa suuremmaksi omaa viiteryhmää kohden. • Turhautuminen tehostomaksi koettuun demokratiaan ja epävarmaan tulevaisuuteen saa jotkut turvautumaan yhä tiukemmin kansallisaatteeseen ja perinteeseen. Kaupunkien ja maaseudun, koulutettujen ja kouluttamattomien sekä eri kieliryhmien välillä olevat jakolinjat syvenevät.